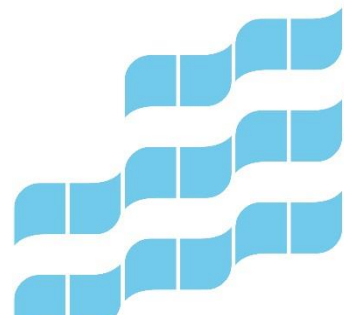

Sosiaalinen raportti

Asunnottomuus Tampereella 2022

Kehittäjäsosiaalityöntekijä Elina Perkiö ja kehittämiskoordinaattori Elina Pekkarinen

Esipuhe

Tässä sosiaalisessa raportissa tarkastelemme asunnottomuutta ilmiönä Tampereella vuonna 2022. Lisäksi teemme raportissa toimenpide-ehdotuksia asunnottomuuden vähentämiseksi ja asunnottomien henkilöiden elämäntilanteen ja palvelujen saatavuuden parantamiseksi¹. Sosiaalinen raportti on laadittu aikuisten sosiaalipalvelujen sekä asumisen kehittäminen ja palvelutilaverkot -yksikön yhteistyössä. Käsillä olevaa raporttia varten olemme haastatelleet ja konsultoineet useita asunnottomuustyön ammattilaisia julkisella sektorilla, järjestöissä sekä muualla kansalaisyhteiskunnassa.

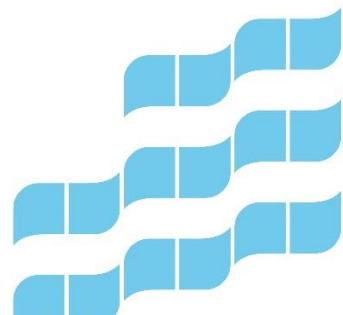

RAPORTIN TOIMENPIDE-EHDOTUKSET

1. ASUMISNEUVONNAN VAKIINNUTTAMINEN KAUPUNGIN JA HYVINVOINTIALUEEN VÄLISENÄ YHDYSPINTATYÖNÄ
2. YMPÄRIVUOROKAUTISEN, PÄIHTEET SALLIVAN ASUMISPALVELUYKSIKÖN PERUSTAMINEN
3. ASUMISPÄIVYSTYKSESSÄ TEHTÄVÄN TYÖN NIVOMINEN TIIVIIMMIN AIKUISSOSIAALITYÖHÖN
4. KÄMPÄSTÄ KODIKSI - PAIKKASUHTEEVAHVISTAMISEN ORIENTAATIO JA YKSILÖLLISET ASUMISPOLUT
5. KUMPPANUUSMALLI ASUMISEN TURVAAMISEKSI

---

¹ Toimenpide-ehdotuksia asunnottomuuden vähentämiseksi laadittiin myös vuosina 2019–2020 asunnottomuuden muutoslaboratoriotyössä sekä vuonna 2020 asunnottomuuden puolittamisen toimenpideohjelmassa. Tässä raportissa esitellyt toimenpide-ehdotukset on rakennettu edellä mainituissa ohjelmissa laadittujen toimenpide-ehdotusten päälle, ja näitä kehitetty eteenpäin erityisesti asunnottomien henkilöiden sosiaalisista olosuhteista saatuun tietoon perustuen.

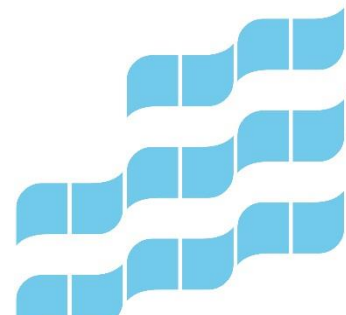
Johdatus

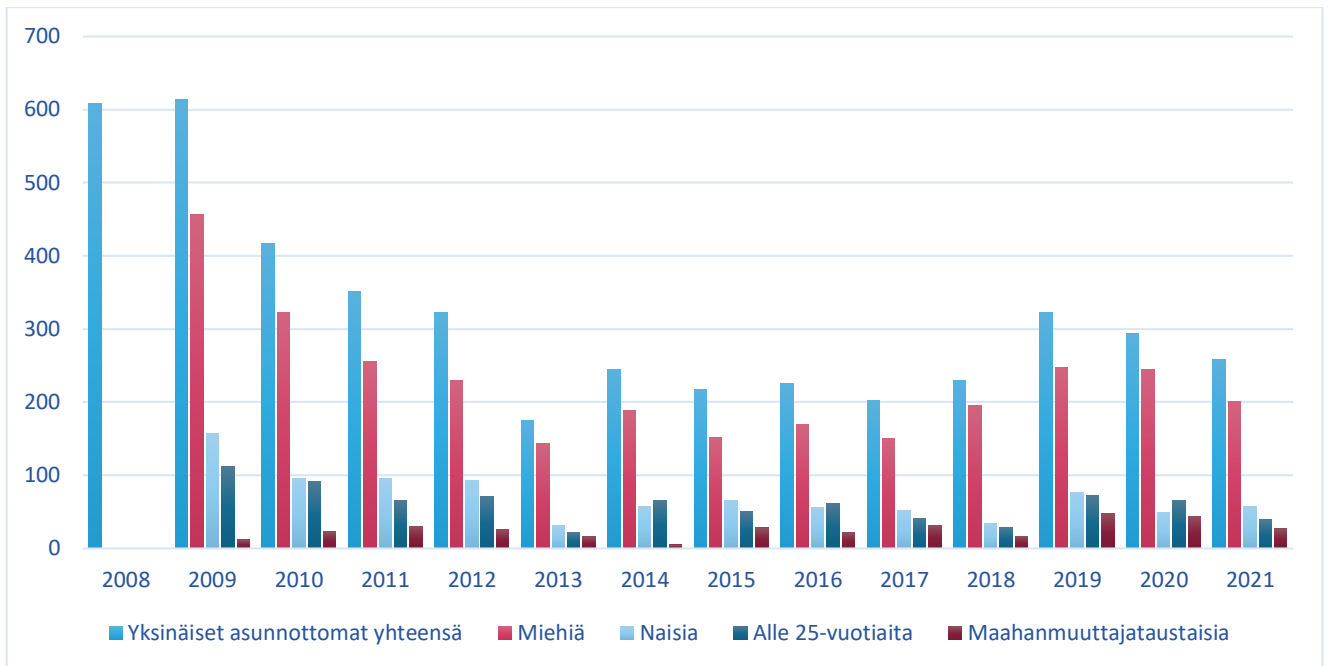
Käsillä olevan raportin asunnottomuusilmiöön kiinnittyvänä empiirisenä tietoperustana toimii Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus ARA:n jokavuotinen asunnottomuus selvitys, jossa kunnat luovuttavat tiedot asunnottomista² kuntalaisistaan. Tampereen kaupungin osalta asunnottomuus selvitys on tarkoittanut tietojenkeruuta asunnottomista henkilöistä lukuisista eri lähteistä, näiden tietojen yhdistämistä ja huolellista analysointia.

Kokonaisasunnottomuus sekä pitkäaikaisasunnottomuus laskivat vuonna 2021. Erityistä laskua oli alle 25-vuotiaiden ikäryhmässä, jossa asunnottomuus laski vuoden 2020 yhteensä 66 nuoresta vuoden 2021 yhteensä 39 nuoreen asunnottomaan henkilöön. Myös maahan muuttaneiden henkilöiden asunnottomuus väheni vuoden 2020 44 henkilöstä 27 asunnottomaan henkilöön vuonna 2021. Asunnottomia aikuisia henkilöitä Tampereella oli yhteensä 266, joista pitkäaikaisasunnottomia oli 67 henkilöä.

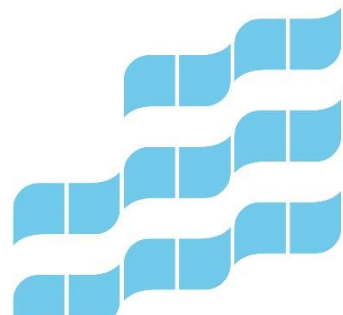
² Asunnottomien henkilöiden tilastoinnissa on käytetty Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus ARA:n määritelmiä asunnottomuudesta. Asunnottomiksi määritellään ihmiset, joilla ei ole omaa asuntoa (vuokra- tai omistusasuntoa) ja jotka elävät: ulkona, porrashuoneissa, ns. ensisuojoissa; asuntoloissa tai majoitusliikkeissä; huoltokotityyppisissä asumispalveluyksiköissä, kuntouttavissa yksiköissä, sairaaloissa tai muissa laitoksissa ja tilapäisesti tuttavien ja sukulaisten luona asunnon puutteen vuoksi. Pitkäaikaisasunnottomalla on asumista olennaisesti vaikeuttava sosiaalinen tai terveydellinen ongelma ja asunnottomuus on pitkittynyt / uhkaa pitkittyä. Asunnottomuus on pitkäaikaista, kun se on kestänyt vähintään yhden vuoden tai henkilö on ollut toistuvasti asunnottomana viimeisen kolmen vuoden aikana. Pitkäaikaisasunnottomuudessa korostuu avun ja hoidon tarve – ajallinen kesto on toissijaista.

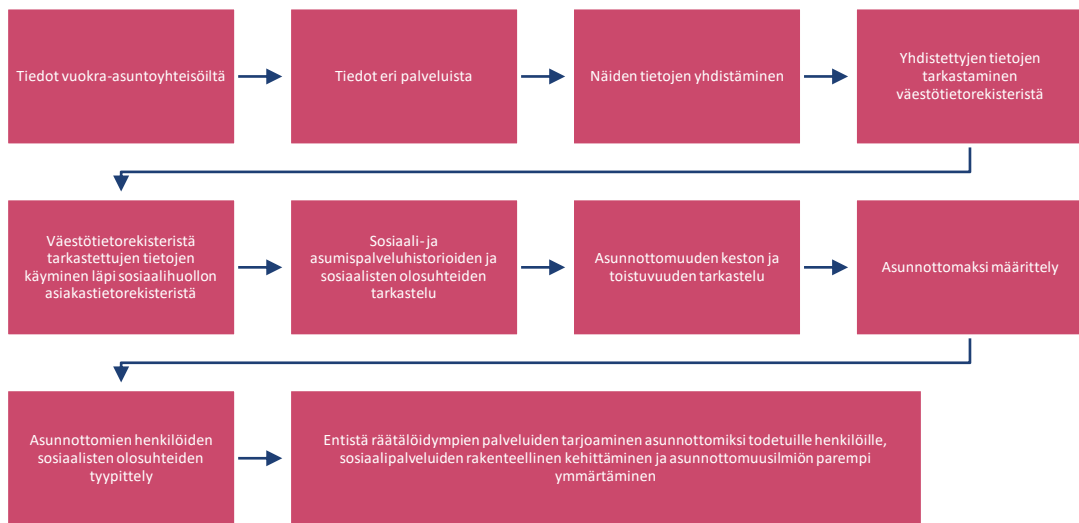

Kuvio 1. Asunnottomien henkilöiden kokonaismäärän kehitys vuosina 2008–2021.

Koska henkilön määrittely asunnottomaksi ei auta vangitsemaan sitä inhimillisen elämän monimuotoisuutta, joka asunnottomuuden taustalla on, emme asunnottomuusselvityksessä pitäytyneet ainoastaan asunnottomien henkilöiden taustatietojen, kuten iän, sukupuolen tai sen, onko henkilö muuttanut Suomeen muualta, selvittämisessä. Sen sijaan sen jälkeen, kun olimme saaneet kerättyä kaupunkikonserniin kuuluvilta vuokra-asuntotoimijoilta sekä mahdollisimman laajasti sellaisista toimijoilta, jotka voivat kohdata työssään asunnottomia, tiedot henkilöistä, jotka heidän näkemyksensä mukaan olivat asunnottomia, yhdistettyä nämä tiedot sekä käytyä näiden henkilöiden tiedot läpi Tampereen kaupungin ylläpitämän Facta-järjestelmän väestötieto-osasta, tarkastelimme tietoja sosiaalihuollon asiakasrekisteristä. Kuvaus asunnottomuusselvityksen toteutuksesta löytyy seuraavasta prosessikaaviosta.

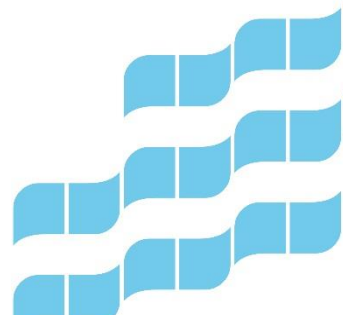

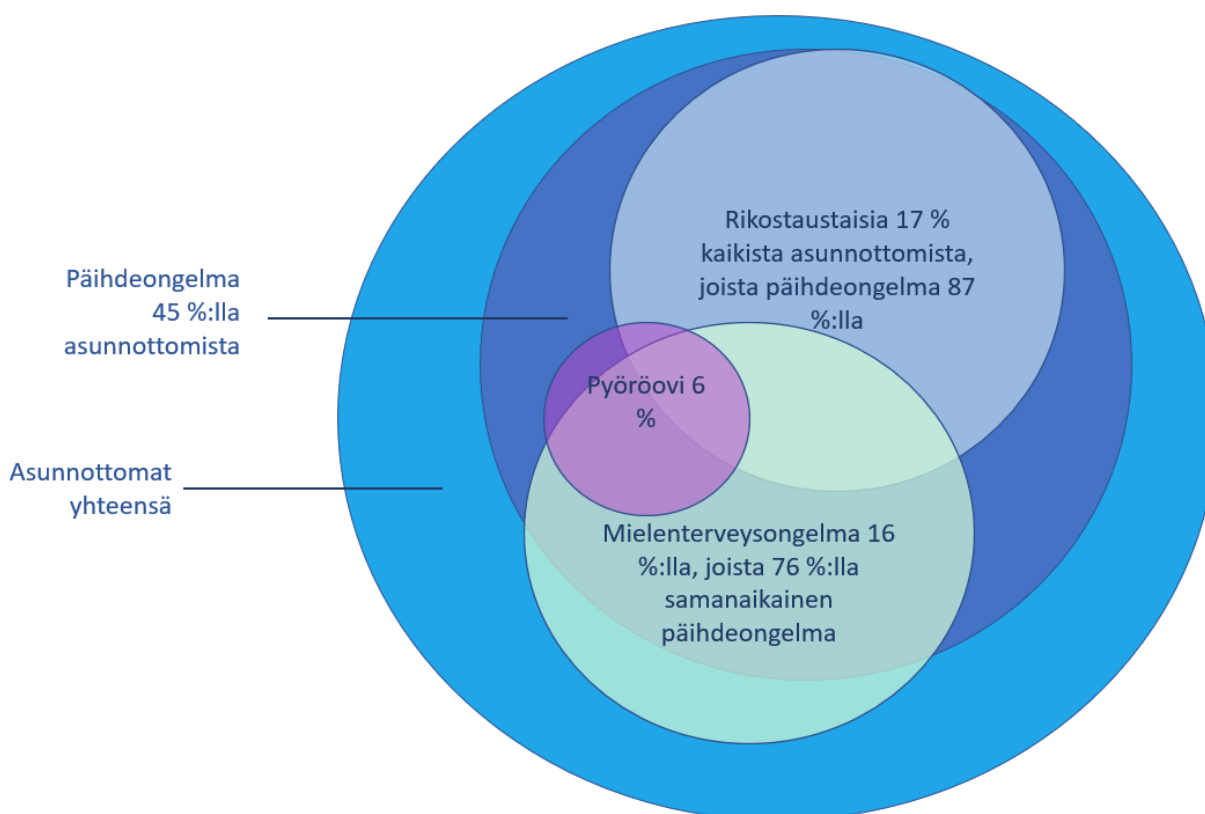
Kuvio 2. Asunnottomuuslaskennan prosessi.

Sosiaalihuollon Efficia-asiakastietojärjestelmästä saatuja tietoja käytimme asunnottoman henkilön määrittelyyn asunnottomaksi, mikäli vuokra-asuntotoimijoilta sekä muilta yhteistyötahoilta sekä väestötietojärjestelmästä saadut tiedot jättivät varteen otettavan epäilyn siitä, että henkilö on mahdollisesti vailla vakinaista asuntoa. Näiden henkilöiden osalta kävimme tarkemmin läpi kunkin sosiaali- ja asumispalveluhistorian ja pyrimme määrittelemään niitä tekijöitä, jotka ovat joko altistaneet henkilön asunnottomuuden vaaraan taikka syntyneet asunnottomuuden seurauksena. Näitä kutsumme tässä raportissa *asunnottomuuteen vaikuttaviksi keskeisiksi sosiaalisiksi olosuhteiksi*, vaikka tunnistammekin, että niiden ja asunnottomuuden syy-yhteydestä ei voida kaikissa tapauksissa varmistua. Tämän tarkastelun lopputuloksena syntyi asunnottomien henkilöiden *tyypittely*³, jonka on tarkoitus tuottaa syvällisempää ymmärrystä

³ Tunnistamme asunnottomien henkilöiden sosiaalisiin olosuhteisiin kytkeytyvän tyypittelyn käsitteen sensitiivisyyden sekä käsitevalintojen valtaa kantavan ulottuvuuden. Tarkoituksenamme ei kuitenkaan ole tyypittelyn käsitettä käyttämällä vahvistaa sosiaalityön valtasuhdetta asiakkaaseen tai toisintaa stereotyyppistä kuvaa sosiaalihuollon subjektista. Tehdyn tyypittelyn tarkoitus kytkeytyy sen sijaan sosiaalityön ydintehtävän – sosiaalisen oikeudenmukaisuuden – edistämiseen. Tehty tyypittely on ongelmalähtöinen, mutta se on pyritty toteuttamaan niin, että se

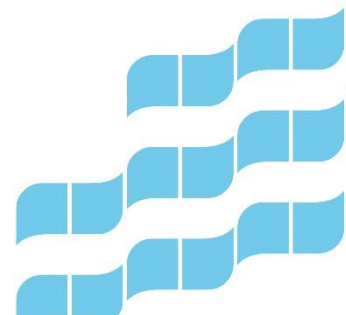

asunnottomuusilmiöstä Tampereella. Tehtyä tyypittelytyötä voidaan lisäksi käyttää sosiaalipalvelujen rakenteelliseen kehittämiseen, entistä räätälöidympien palveluiden tarjoaminen asunnottomiksi todetuille henkilöille sekä resurssien erityiseen kohdentamiseen. Esittelemme tehdyn tyypittelyn tuloksia sekä tehdystä tyypittelystä laadittua analyysia osana käsillä olevaa raporttia.

Kuvio 3. Asunnottomat kokonaisuudessaan (yhteensä 266 henkilöä) ja sosiaalisten olosuhteiden päällekkäisyys.

tukee sen kohteena olevien henkilöiden perustavanlaatuisen oikeuksien entistä parempaa toteutumista tarjoten kontekstiinsa sidotun käsityksen siitä, millaisena asunnottomuus ilmiönä Tampereella näyttäytyy 2020-luvun alkuvuosina. Tyypittely ei kuitenkaan vangitse asunnottomien henkilöiden yksilöllisiä sosiaalisia todellisuksia, eikä siihen asiakirjamerkinnöistä saatavan tiedon lisäksi sisälly henkilön omia näkemyksiä tilanteestaan, joten tämä tulee ottaa huomioon tehdyn tyypittelyn rajoitteena.

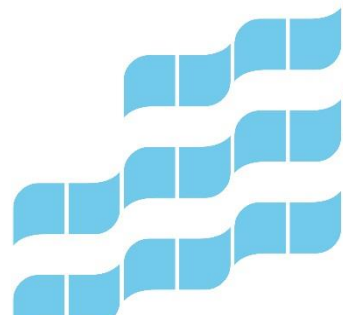
Tehty tyypittely paljasti, että asunnottomuuteen vaikuttavilla sosiaalisilla olosuhteilla on taipumus kasautua myös tamperelaisten asunnottomien keskuudessa. Erityisesti ne asunnottomuuteen liittyvät sosiaaliset olosuhteet, joita voidaan kuvailla myös sosiaalisiksi ongelmiksi⁴, olivat erottamattomassa yhteydessä toisiinsa. Tehty tyypittely osoitti, että lähes puolella asunnottomista henkilöistä oli sosiaalihuollon asiakasrekisteritiedon mukaan päihdeongelma. Mielen-terveysongelma oli todennetusti vähintään 16 %:lla asunnottomista henkilöistä, ja näistä kolmella neljäsosalla oli samanaikainen päihdeongelma.

Kuviossa 1 on kuvattu pyöröovi-ilmiötä 6 %:lla kaikista asunnottomista henkilöistä. Pyöröovi-ilmiöllä viittaamme tämän tyypittelyn yhteydessä niihin ilmiön seurauksia kantaviin asunnottomiin henkilöihin, joilla on vakava psykiatrinen ongelma taikka mielen-terveysongelma sekä näiden ongelmien kanssa samanaikaisesti ilmenevä päihdeongelma. Pyöröovi-ilmiön seurauksista kärsivät asunnottomat henkilöt sukkuloivat päihde- ja asumispalveluista toiseen, mutta samanaikaisesti ainoa pysyvä palvelu, johon he aina palaavat, on Tampereen asumispäivystys. Pyöröovi-ilmiötä selittää sosiaalisten ongelmien merkittävä kasautuminen, ja ilmiö ruokkii itseään ollen samanaikaisesti myös osin ongelman syy. Lähes puolella pyöröoviasiakkaista on rikostausta.

Asunnottomissa henkilöissä on paljon sosiaali- ja terveyspalvelujen suurkuluttajia. Usein puhutaan paljon palveluja tarvitsevista henkilöistä, jotka käyttävät erityisen paljon akuutti- ja

---

⁴ Sosiaalisiksi ongelmiksi voidaan jäsentää sellainen tila, jossa ihmisen riippuvuus muista ihmisistä tulee näkyväksi, ja jossa sosiaalisen ongelman tunnistaminen liittyy yksilöllisiin eroihin yksilöllisessä suoriutumisessa. Sosiaalinen ongelma on kuitenkin aina myös yhteiskunnallinen ja historiallinen, ja vaikka sosiaalityön tehtävä on myös ratkaista tai pyrkiä lievittämään näitä ongelmia yksilö- ja perhetasolla, ei yhtäkään sosiaalista ongelmaa voi tyypistää vain yksilötasolla tapahtuvaksi. Vaikka sosiaalisen ongelman seuraukset näkyvät yksilöissä ja perheissä, ei ongelmaa voi irrottaa sen yhteiskunnallisista yhteyksistä. Huomioitavaa on, että sosiaalisen ongelman käsite kantaa valtaa, ja sen kautta voidaan ilmaista poliittisia vaatimuksia. Näin ollen sosiaalisen ongelman määrittelyprosessikin on itsessään poliittinen. Ks. tarkemmin Georg Walls: Sosiaaliset ongelmat, sosiaalityö, tieto, ss. 121–159 teoksessa Sosiaalityön tiedonmuodostus - Kunskapsutveckling i socialt arbete. Helsingin yliopisto, Sosiaalityö- ja sosiaalisen elämäntieteen laitoksen julkaisuja 2013: 12. Vrt. myös Marie-Bénédicte Dembour: What are Human Rights? Four Schools of Thought. Human Rights Quarterly 32 (1) 2010, ss. 1–20.

erikoissairaanhoidon⁵. Toisaalta taas perusterveydenhuollon käyttö on tautitaakkaan nähden vähäistä, jolloin pitkäaikaissairauksia jäänee oletettavasti havaitsematta ja hoitamatta. Asunnottomuuteen liittyy suuri kuolleisuus (1,4). Samanikäisiin verrokkeihin verrattuna suomalaisilla asunnottomilla on yli viisinkertainen kuolemanriski (5). Tehdyn lääketieteen alaan kuuluvan väitöskirjan mukaan asunnottomilla oli verrokkiryhmään nähden yli 40-kertaisesti sairaalapäiviä psykiatrisessa sairaalahoidossa, kymmenkertaisesti käyntejä sairaalan päivystyksessä ja yli kuuksinkertaisesti sairaalapäiviä somaattisessa erikoissairaanhoidossa.⁶ Rekisteritutkimuksen mukaan noin puolet ensisuojaissa yöpyneistä asunnottomista kuoli kymmenen vuoden seurannan aikana⁷. Voidaan siis osoittaa asunnottomuuden indikoivan erittäin suuria terveydellisiä ja sosiaalisia riskejä. Asunnottomuuden voidaankin sanoa olevan yksi vaikeimmista sosiaalisista ongelmista ja lisäksi erittäin vaikeasti ratkottava ongelma.

Toimenpide-ehdotukset

1. Asumisneuvonnan vakiinnuttaminen kunnan ja hyvinvointialueen välisenä yhdyspintatyönä

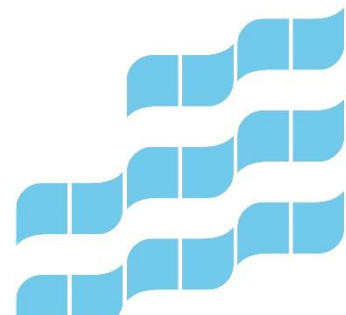
Asumisneuvonnalla on keskeinen rooli asunto ensin -periaatetta toteuttavana konkreettisena työmuotona, jonka kautta voidaan yksilötasolla tukea ja edistää asunto ensin -toimintamallin keskeisiä periaatteita. Näitä ovat esimerkiksi asunnon asema perusoikeutena, henkilön oman toimijuuden, kontrollin ja valintojen kunnioittaminen sekä aktiivinen työskentely ilman pakkoa. Asunto ensin -malli muistuttaa myös tarpeesta kohdella asunnottomuustilanteissa tai asunnon menettämisen uhatta olevia ihmisiä nimenomaan ihmisinä sen sijaan, että tällaisessa tilanteessa olevia ihmisiä kohdeltaisiin ensi sijassa sosiaalisten ongelmien ilmentäjinä, palvelujen käyttäjinä

---

⁵ Agnes Stenius-Ayoade, Peija Haaramo ja Johan G. Eriksson 2018: Asunnottomuuteen liittyy suuria terveysriskejä, *Doudecim*, 134 (7): ss. 661–663.

⁶ Agnes Stenius-Ayoade 2019: Housing, Health and service use of the Homeless in Helsinki, Finland. Helsingin yliopisto. URN: <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/301731>.

⁷ Ibid.

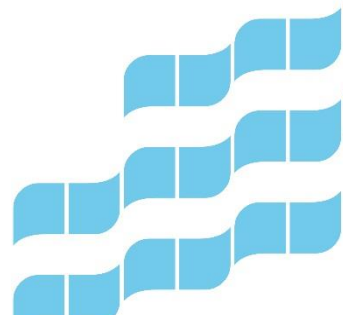

taikka muuna, elämän ja siihen liittyvien tilanteiden moninaisuuden yksipuoliseen tekijään supistuvana ryhmänä, joka on haavoittuvassa asemassa vain kyseiseen ryhmään kuulumisen perusteella.

Asumisneuvonnan järjestämisen kannalta keskeistä on varautua sosiaali- ja terveystalouden järjestämisvastuun siirtymiseen kunnilta hyvinvointialueelle ja tähän liittyvään tehtävien uudelleenmäärittelyyn. Asumisneuvonnan tuesta vuosina 2023–2027 annettavaa lakia koskevassa luonnosesityksessä on ehdotettu, että ajalla 2023–2027 valtionapuviranomainen kohdentaisi rahoitusta kunnille asumisneuvonnan järjestämiseen ja erityisesti sen laajentamiseen sekä kehittämiseen. Vaikka lausuntoesityksen mukaan kunta saakin itse määrittellä, tuottaako se asumisneuvontaa itse vai ostaako se sitä toiselta toimijalta, koordinaatiovastuu asumisneuvonnan järjestämisestä siirtynee uuden eduskuntalain myötä kunnille. Kuitenkin asumissosiaalinen työ ja asumisneuvonnan sosiaalityö palveluineen ja tukimuotoineen siirtyy hyvinvointialueen järjestettäväksi vuoden 2023 alusta lukien, sillä näissä on kyse sosiaalihuoltolain mukaisesta sosiaalityöstä. Jotta asumisneuvonnan vaikuttavuus nimenomaan asunnottomuutta vähentävänä ja sitä ennaltaehkäisevänä työmuotona voidaan turvata, tulee asumisneuvontaa jatkossa järjestää kunnan ja hyvinvointialueen läheisessä yhteistoimijuuudessa niiden välisellä yhdyspinnalla. Tämän yhteistoimijuuden tavoitteeksi tulee asettaa perustuslakimme 19.4 §:ssä julkiselle vallalle asetettu velvollisuus edistää oikeutta asuntoon ja tukea asumisen omatoimista järjestämistä.

Tehdyn asunnottomuusselvityksen mukaan 15.11.2021 Tampereella vailla vakinaista asuntoa oleskelevista henkilöistä 105 oleskelee varmistetusti tilapäisesti sukulaisten ja tuttavien luona, jonka lisäksi 92 henkilön olinpaikasta ei rekisterimerkintöjen perusteella voitu varmistua. Erityisesti ne asunnottomat henkilöt, jotka oleskelevat tilapäisesti sukulaisten ja tuttavien luona asunnon puutteen vuoksi taikka joista sosiaalihuollolla ei vielä ole tarkempaa tietoa, hyötyisivät matalan kynnyksen asumisneuvonnasta. Matalan kynnyksen asumisneuvontaa tarjoava taho voi toimia puolueettomana neuvottelijana asiakkaan ja peruspalveluiden välillä taikka asukkaan ja vuokranantajan välillä sekä rakentaa tämän neuvottelija-aseman kautta luottamusta osapuolten välille erityisesti niissä tilanteissa, joissa asumisneuvonnan asiakas ei välttämättä tiedä niistä

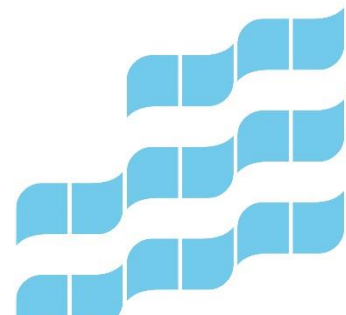

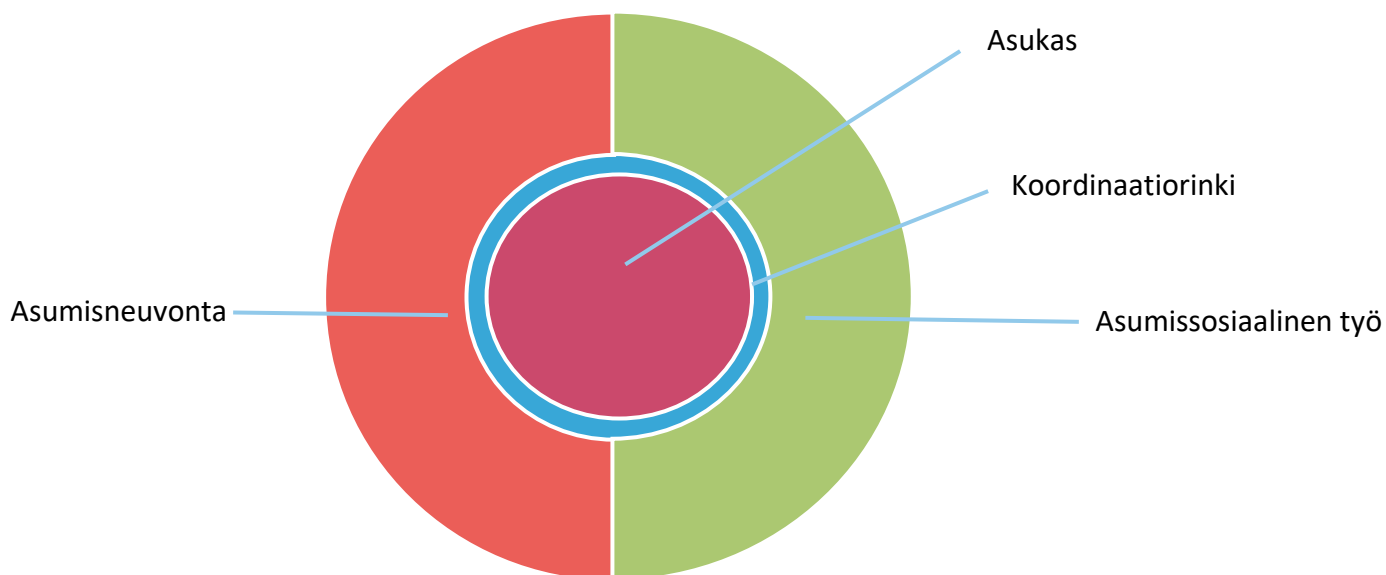
palveluista ja tukitoimista, joita sosiaali- ja terveystaloudella on käytössään henkilön hyvinvoinnin ja sosiaalisen turvallisuuden edistämiseksi. Tämän vuoksi onkin ratkaisevan tärkeää, ettei asumisneuvonnan ja sosiaalihuollon sekä sen keskeisten keinojen, kuten mahdollisuutta taloudelliseen tukeen sekä sosiaalihuoltolain mukaisiin palveluihin, menetetä.

Asumisneuvonnan tuesta vuosina 2023–2027 annettavan lain esitysluonnoksen mukaan vastuu asumisneuvonnan järjestämisestä siirtyisi rahoituksen myötä vahvasti kunnille. Lainvalmisteluaineistoissa esitetystä huolimatta on keskeistä turvata se, että sosiaalihuollon ammattihenkilöiden voimavarat kohdennetaan nimenomaan heidän erityisasiantuntemustaan vaativiin tehtäviin. Toisin sanoen on tärkeä tunnistaa, milloin henkilö aidosti hyötyy psykososiaalisesta tuesta, ja milloin henkilön tilannetta voidaan edistää yleisemmällä asumisneuvonnalla ja -ohjauksella. Usein tilanteet ovat sellaisia, että elämän moninaisuutta ja siihen liittyviä tuen tarpeita vastaa paremmin skenaario, jossa psykososiaalinen tuki sekä matalan kynnyksen asumisneuvonta täydentävät toisiaan.

Ehdotettavan monitoimijaisen, yhdyspinnalla toimivan asumisneuvonnan vaikuttavuuden ja onnistumisen kannalta keskeistä on, että asumisneuvonnan rakenne perustuu aidosti yhteistoimijuuteen, jossa niin kunnan vastuulla oleva asumisneuvonta kuin hyvinvointialueelle siirtyvä sosiaalityö jakavat omistajuuden asumisneuvonnan arjesta sekä sen kehittämisestä. Tämä edellyttää koordinaatiota sekä tavoitteellista kumppanuussuhdetta, jossa yhteisen asiakkaan asiaa hoidetaan sujuvasti ja joustavasti.

Ehdotamme, että asukkaan tarpeet sekä hänen toimijuutensa ensisijaiseksi asettavassa asumisneuvonnan järjestämistavassa monitoimijainen asumisneuvonta toteutettaisiin seuraavanlaiseen koordinaatiomalliin perustuen:

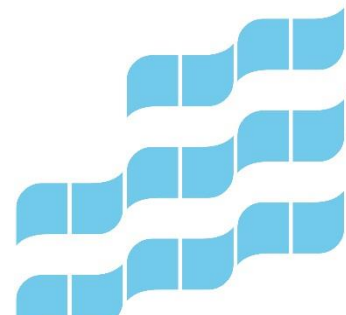

Koordinaatiomallissa asukas on mallin ytimessä. Hänen ympärilleen sosiaalipalveluihin sijoittuvat asumisneuvojat ja asuntotoimeen sijoittuvat asumisneuvonnan ohjaajat muodostavat keskinäisen konsultointiringin, jossa asiakkaan ensikäden yhteydenottovaiheessa koordinoidaan, ketkä asumisneuvonnan työntekijöistä ottavat vastuun tuen tarjoamisesta asukkaalle. Konsultointiringin avulla asumisneuvontaa antaville työntekijöille syntyy sosiaalisesti jaettu ja rakennettu kokemus asukkaan asian omistamisesta, mikä tukee asukkaan kanssa työskentelyä asumisen pulmatilanteen tai vastaavan ratkaisemiseksi. Tarvittaessa mukaan työskentelyyn otetaan sosiaali- ja terveydenhuollon peruspalvelut, Kansaneläkelaitos, Rikosseuraamuslaitos tai muu vastaava, asukkaan tuen tarpeeseen vastaava taho.

2. Ympäri vuorokautisen, päihteet sallivan asumispalveluyksikön perustaminen

Asunto ensin -periaatteen myötä 2000-luvulla on pyritty systemaattisesti luopumaan tilapäisyyppisistä asuntoloista ja keskittymään vuokrasuhteisen, haja-asutetun asumisen kehittämiseen. Erilaisin tukitoimin on pyritty asuttamaan myös vakavasti päihde- ja mielenterveysongelmaisia asunnottomia. Tampereella on kehitetty erilaisia sekä järjestöjen että oman tuotannon liikkuvan tuen toimintoja, joiden avulla asuminen onkin onnistunut monen sellaisen kohdalla,

jotka aiemmin olisivat saattaneet jäädä jopa vuosiksi asuntoloihin majoilemaan. Kuitenkin vuosien mittaan on tullut selväksi, ettei haja-asuttaminen ratkaise asunnottomuusongelmaa kokonaisuudessaan. Erityisesti suoraan kadulta asutettaessa, kun kyseessä on monipäihderiippuvainen aktiivisesti päihteitä käyttävä henkilö, tavallinen vuokra-asunto vahvoillakin tukitoimilla voi olla ennenaikainen ratkaisu, mikä myös altistaa asumisen nopeaan päättymiseen, ja asteittainen siirtyminen tukiasumisyksiköstä tavalliseen vuokra-asuntoon on usein perusteltu vaihtoehto. Toisin sanoen asunto ensin -malliin perustuvaa lähestymistapaa on perusteltua toteuttaa rinnakkain portaikkomallin⁸ kanssa.

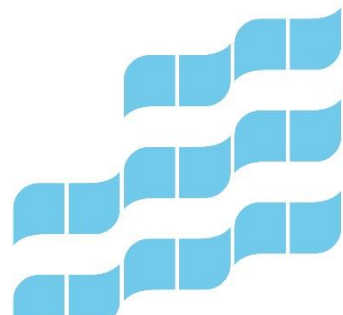
Pitkään asunnottomien päihdekäyttäjien asuttamistyötä tehneet järjestötoimijat ja kaupungin työntekijät tunnistavat, että joissakin tapauksissa asumispalveluyksikkö on asumisen aluksi paras vaihtoehto asiakkaan asumispolun onnistumisen turvaamiseksi. Näin ollen portaittaisesta asumisen mallista ei voidakaan täysin luopua, toisin kuin ehkä ajateltiin asunto ensin -periaatteen lyödessä läpi asunnottomuustyön vallitsevana paradigmana. Kuitenkin on tärkeää huomioida asunto ensin -periaatteen mukaisesti se, että asuminen on vuokrasuhteista, ja asiakkaalle tarjotaan aito mahdollisuus kuntoutua päihdeongelmastaan omasta asunnosta käsin, eikä päihdeongelmasta eroon pääseminen ole ehtona asumiselle. Aktiivisesti päihteitä käyttävät henkilöt voivat asua vuosia ilman asumishäiriöitä, kunhan taataan asuinpaikan turvallisuus ja toisaalta myös sallivuus, jottei päihdekäyttö aiheuta naapureissa vastustusta. Sallivuus onkin usein nostettu keskeiseksi perusteeksi juuri päihdekäyttäjille kohdistettujen yksiköiden osalta.⁹

Tampereella asunnottomuuden puolittamiseen liittyvän toimenpideohjelman yhtenä toimenpiteenä koottiin asunnottomuustyön verkosto, johon on kutsuttu toimijoita eri järjestöistä, yliopistosta ja kaupungin eri yksiköistä. Asunnottomuustyön verkostossa koostettiin esitys keskeisistä

---

⁸ Portaikkomallin osalta ks. tarkemmin esim. Suvi Raitakari ja Kirsi Günther: Mielenterveysasiakkaan asema portaikkomallin ja Asunto ensin -mallin asumispoluilla. Janus vol. 23 (1) 2015, ss. 66–82

⁹ Muutoslaboratoriotyöryhmä: Asunto ensin 2.0 – Tehdään yhdessä jokaiselle mahdollisuus. Ehdotus asunnottomuustyön pohjaksi 2020-luvun Suomessa, 3.3.2020, s. 12. Noudettu 30.5.2022 osoitteesta: <https://asuntoen-sin.fi/assets/files/2020/03/EHDOTUS-ASUNNOTTOMUUSTY%C3%96N-POHJAKSI-2020-LUVUN-SUOMESSA.pdf>

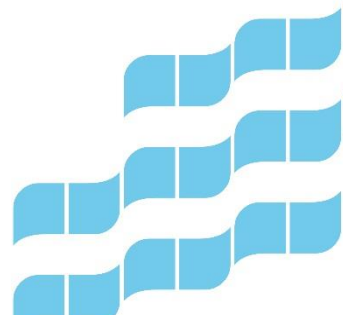

toimista asunnottomuuden vähentämiseksi. Yhtenä keskeisenä asiana nähtiin tarve päihteet sallivalle, ympärivuorokautiselle asumisyksikölle. Kun asumisyksikössä on paikalla henkilökuntaa ympärivuorokautisesti, ehkäistään päihdekäyttöön liittyviä vakavia ongelmia, kuten huumekauppaa, asukkaiden keskinäistä väkivaltaa sekä erityisesti ulkopuolisten tekemää väkivaltaa ja uhkailua. Asumisyksiköissä, joissa ei ole henkilökuntaa paikalla ilta- ja yöaikaan, on tapahtunut vakaviakin väkivalta- ja seksuaalirikoksia. Jo väkivallan uhka voi olla hyvin traumatisoivaa henkilöille, jotka ovat jo kokeneet monenlaista hyväksikäyttöä asunnottomana ollessaan. Asumisyksikkö ei voi myöskään muodostua kodiksi niin kauan kuin siellä joutuu pelkäämään. Jos ihminen ei tunne asuntoaan kodiksi, hän ei välttämättä sitoudu siitä huolehtimiseen tai välitä esimerkiksi vuokranmaksusta. Pahimmillaan asukas ei uskalla viettää öitä omassa asunnossaan, koska hän pelkää turvallisuutensa puolesta. Turvallisuuteen voi vaikuttaa monin tavoin, ja keinot on syytä huomioida uutta yksikköä perustettaessa.

Tampereelle on perustettu jo useita päihteet sallivia asumisyksiköitä vuosien mittaan, joten voimme ottaa opiksi näistä kokemuksista. Uutta asumisyksikköä perustettaessa on hyvä huomioida tiettyjä seikkoja. Nais erityisyys voidaan huomioida sijoittamalla naisten asunnot keskitetysti omaan siipeensä ja mikäli kyseessä on kerrostalo, sijoittamalla ne yläkerroksiin. Rakennusmateriaaleja ja kiinteitä kalusteita valittaessa voidaan valita mahdollisimman käyttöä kestävä vaihtoehto ja korjattavuus.

Asuttamisvaiheessa on hyvä huomioida yksikön sisäinen ryhmäytyminen ja koheesio. On parempi asuttaa ihmisiä pieninä ryppäinä kuin kaikki kerrallaan. Näin vältetään alkuvaiheen hulinoitua, kun kukaan ei vielä koe paikkaa omakseen ja ihmiset hakevat omaa asemaansa ja rooliaan yhteisössä. Ympäristössä heräävää vastustusta voidaan ennakoida suunnittelemalla asuin ympäristöön liittyvää ympäristötyötä jo etukäteen. Koettuun turvallisuuteen vaikuttaa vahvasti yksikön yhteisöllisyys. Yhteisöllisyyttä voidaan vahvistaa tietoisesti erilaisin yhteisöpedagogisin menetelmin.

3. Asumispäivystyksessä tehtävän asiakastyön nivominen tiiviimmin aikuissosiaalityöhön

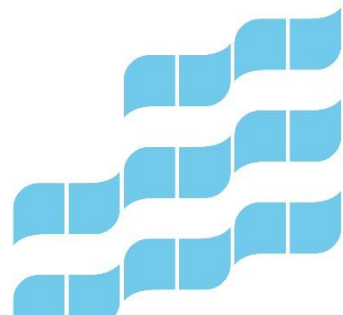

Tampereen asumispäivystys- ja tukiasumisyksiköt (Tastu) Hervannan Väkipyöränkadulla on ollut yli sadan prosentin täyttöasteella jo vuosien ajan. On tunnistettu, että Tampereelle asumispäivystykseen hakeutuu jatkuvasti myös lähikunnista ihmisiä, koska vastaavia palveluja ei pienissä kunnissa ole. Siirtyminen hyvinvointialueelle 2023 oletettavasti kiihdyttää tätä kehitystä, joten tehokas Tastusta eteenpäin ohjautuminen on entistäkin tärkeämpää. Osalla Tastun asiakkaista asunnottomuus johtuu erotilanteesta tai taloudellisesta kriisistä, jolloin asuttamisen tueksi voi riittää tuetun asumisen palvelu tai esimerkiksi sosiaaliohjaus. Tärkeintä on, että Tastusta eteenpäin muutettaessa varmistetaan, ettei asukas jää ilman mitään suunnitelmaa tukitoimista. Asuttamissuunnitelmaa tehdään yhteistyössä Tastun työntekijöiden ja muiden tarvittavien tahojen, kuten asiakasohjauksen, aikuissosiaalityön, vuokranantajan ja tuetun asumisen palveluntuottajan kanssa. On tärkeää, että asiakasta kuullaan aidosti suunnitelmaa laadittaessa, jotta hän sitoutuu suunnitelmaan.

Tastun asumispäivystyksen asiakkaissa on sekä henkilöitä, jotka majailevat joko päihteettömällä tai päihteet sallivalla puolella hyvin satunnaisesti tai hetken aikaa, että joitakin henkilöitä, jotka ovat olleet asumispäivystyksessä vuosia tai jopa sen perustamisesta lähtien. Joillekin Tastusta on tullut ”koti”, koska mikään muu vaihtoehto ei voi tulla kyseeseen tai muita vaihtoehtoja on koekeltu, mutta asuminen on kriisiytynyt ja henkilö on päätenyt Tastuun kerta toisensa jälkeen¹⁰. Taustalla on monipäihderiippuvuudesta ja hallitsemattomasta päihdekäytöstä johtuvaa epäsosiaalista, jopa hyvin aggressiivista käytöstä, mikä on aiheuttanut välittömiä ongelmia muissa asumisyksiköissä tai vuokra-asunnoissa. Taustalla on myös vakavaa, lääkitsemätöntä psykoosisairautta ja sairaudentunnettomuutta. Näiden asiakkaiden kohdalla on yritetty psykiatrisen sairaalahoidon turvin saada psyykkistä vointia tasapainoon, mutta sairaalajakson jälkeen vointi on palannut nopeasti entiselleen tai asiakas on kieltäytynyt lääkehoidosta. On pohdittava, kuinka

---

¹⁰ Asiakkaita, joille ei Tastun henkilökunnan arvion mukaan löydy muuta asumispaikkaa, oli helmikuussa 2022 hie-
man yli 10.

näiden henkilöiden oleminen turvataan pitkäaikaisesti Tastussa ilman, että henkilöt kokevat olevansa ”kotonaan” jatkuvasti välitilassa.

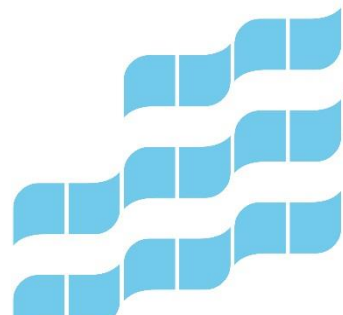
Tastun henkilökunnan edustajien mukaan uuden henkilön tullessa Tastuun vaarana on laitostuminen, mikäli asumissuunnitelmaa ei lähdetä tekemään nopeasti. Jotta asumispäivystyksestä siirytään mahdollisimman nopeasti eteenpäin joko muihin asumispalveluihin tai jopa vuokra-asuntoon, on syytä tiivistää sosiaali- ja terveystalvelujen ja asumispäivystyksen yhteistyötä. Aikuisten sosiaalipalvelujen alaisena toimivan Asumisen tuen hankkeen liikkuvan tuen Nopsajalka-työntekijät voivat tehdä tiivistä yhteistyötä Tastun henkilökunnan kanssa silloin, kun tarvitaan vahvaa tukea haja-asuttamisen alkuun. Kun Nopsajalka-työntekijät aloittavat luottamussuhteen muodostamisen ihmiseen jo Tastussa olon aikana, on parempi todennäköisyys sille, että asiakas sitoutuu tukeen myös asumisen alettua. Tällöin myös vahvan vuokranantajayhteistyön avulla varmistetaan saumaton tiedonkulku ja nopeat yhteydet, mikäli asuminen uhkaa kriisiytyä. Monialainen liikkuva tuki tulee nähdä yhtenä keskeisenä työskentelymallina myös hyvinvointialueen asunnottomuustyössä.

Toisena moniammatillisena toimena ehdotamme STOP-työryhmän työskentelyn aiempaa vahvempaa nivomista Tastussa tehtävään työhön¹¹. Pyöröovi-ilmiön taltuttamisessa on avainasemassa sekä työntekijöiden että asiakkaan sitoutuminen tehtyyn suunnitelmaan. Myös yksilöllisesti räätälöidyt ratkaisut ja erikoismenettelyt tulevat kyseeseen silloin, kun tavanomaiset keinot on jo käytetty.

4. Kämpästä kodiksi – paikkasuhteen vahvistamisen orientaatio ja yksilölliset asumispolut

---

¹¹ STOP-ryhmä on moniammatillinen ja hallintorajat ylittävä asiantuntijaryhmä, jossa on ollut edustus Tampereen kaupungin aikuissosiaalityöstä ja asumisen asiakasohjauksesta sekä PSHP:n TA5:ltä (psykiatria).

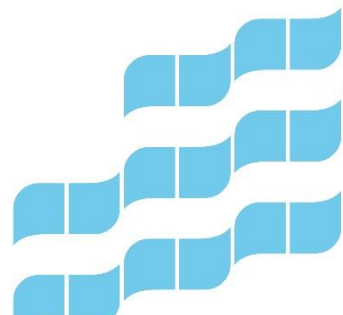

Asunnottomuuslaskennan kehittämisen ja tehdyn tyypittelyn myötä tarjoutuu mahdollisuus tarkastella asunnottoman elämäntilannetta aiempaa tarkemmin. Tämä mahdollistaa myös aiempaa suunnitelmallisemman ja yksilöllisemmän auttamistyön. Jotta asuminen onnistuisi, on tärkeää sekä pureutua niihin sosiaalisiin olosuhteisiin ja juurisyihin, jotka ovat vaikuttaneet asunnottomaksi joutumiseen sekä niihin tekijöihin, jotka ylläpitävät asunnottomuutta. Ihmisen oma mielipide ja toive asumisesta on syytä myös ottaa keskeisesti huomioon sekä tunnistaa, että kaikki asunnottomuuden uhalle altistavat tekijät eivät kumpua yksilöstä itsestään, vaan asunnottomuudelle voi altistaa myös yhteiskuntamme rakenteisiin sisältyvät haavoittavat käytännöt. Jotta ihminen kokee olevansa toimija eikä vain interventioiden kohde, hänen elämäntarinansa ja pyrkimystensä kuuleminen, kuunteleminen ja tosissaan ottaminen ovat lähtökohtana onnistuneen asumispolun rakentamiselle. Jokaisen polku on omanlaisensa. Ihmisellä on valtaa ja vastuuta vaikuttaa siihen, kuinka hänen elämänsä etenee, mutta rakentamalla yksilöllisistä tarpeista lähtöisin olevia palvelukokonaisuuksia, tuetaan ihmisen omia tavoitteita.

Yksilöllisten olosuhteiden päälle rakennettujen palvelukokonaisuuksien lisäksi asunnottomuustyön käytänteiden kehittämisen kannalta on keskeistä havaita asunnon ja kodin välinen, jokaisen yksilön kokemusmaailmaan perustuva merkitysero. Asunnottomuustyömme keskiössä on usein asiakkaan ja sosiaalihuollon ammattihenkilön välisissä neuvotteluissa rakennettu yhteinen käsitys henkilölle parhaiten vastaavasta *asunnosta* sekä toimista tällaisen asunnon saamiseksi. Asunnottomuustyön keskiöön olisi kuitenkin tärkeää asettaa myös pyrkimys tukea asunnon saavan henkilön emotionaalista yhteyttä ja kiinnittymistä asuntoon. Toisin sanoen sosiaalisen tuen käytännöissä asunnon saamiseen ja *kodin* tekemiseen tähtäävän työn olisi tärkeä kulkea rinnakkain. Paikkasuhteen vahvistamiseen tähtäävä lähestymistapa sosiaalityön käytäntöihin ja käytännöissä tukee psykologisen omistajuuden¹² syntymistä kotiin, ja tämän tunnekokemuksen syntymisellä on myönteisiä seurauksia ihmisten hyvinvoinnille. Paikkasuhdetta vahvistavan orientaation

---

¹² Ks. esim. Jon Pierce; Tatiana Kostova ja Kurt Dirks: Toward a theory of psychological ownership in organizations. *Academy of Management Review*, 26 (2) 2001, ss. 298–310.

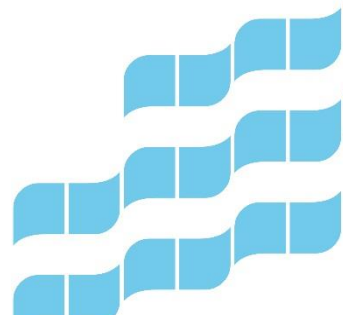
paikka on siten sosiaalityön ytimessä, sillä sen kautta on mahdollista edistää sosiaalityön syväkentteen mukaisia arvoja.

5. Kumppanuusmalli asumisen turvaamiseksi

Asunnottomuuden puolittamisen toimenpideohjelmassa vuosille 2020–2022 on yhtäältä tunnistettu kohtuuhintaisen vuokra-asuntotuotannon riittävä uudistuotannon määrä asunnottomuutta vähentävänä ja ennaltaehkäisevänä tekijänä, tarve kohdentaa vuokra-asuntoja asunnottomille ja välittömässä asunnottomuuden uhatta oleville henkilöille sekä toisaalta tarve tiivistää toimijoiden välistä yhteistyötä.

Yhteistyö on kohtuuhintaisen asuntotuotannon toteutumisen varmistamisen edellytys. Tampereen kaupunginvaltuuston, kaupunginhallituksen sekä asunto- ja kiinteistölautakunnan hyväksymissä asunto- ja maapolitiikan linjauksissa vuosille 2022–2025 on ehdotettu laadittavaksi kumppanuusmalli kaupungissa toimivien yleishyödyllisten asuntorakennuttajien kanssa. Kumppanuusmallin avulla voidaan varmistaa kohtuuhintaisen asuntotuotannon toteutuminen, MAL-sopimuksen asumisen tavoitteiden toteutuminen sekä vuokra-asuntojen saatavuus haavoittuvassa asemassa oleville henkilöille. On tärkeää, että mukaan kumppanuuteen kutsutaan lisäksi kaikki ne kaupungin hallinnonalat sekä muut toimijat, jotka kytkeytyvät kohtuuhintaisen asumisen ja hyvinvoinnin edistämiseen, kuten Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus ARA sekä vuonna 2023 aloittava hyvinvointialue. On tärkeää, että asunnottomuuskysymystä pyritään ratkaisemaan mahdollisimman kattavapohjaisessa yhteistyössä, ja siksi kumppanuuteen on keskeistä kutsua kaikki kohtuuhintaisia asuntoja Tampereella toteuttavat tai omistavat yleishyödylliset toimijat. Kumppanuusmallin työstö on aloitettu kaupunkikonserniin kuuluvien vuokra-asuntoyhteisöjen kanssa ja lisää toimijoita otetaan mukaan valmistelun edistyessä.

Kohtuuhintaisen asumisen toteutusedellytysten varmistamisen lisäksi asunto- ja maapolitiikan linjauksissa on ehdotettu yhteistyötä vuokra-asuntojen sekä tarvittavan asumisen tuen saatavuuden turvaamiseksi niille henkilöille, joilla on asumiseen liittyviä haasteita tai tuen tarpeita, jotka hankaloittavat henkilön omatoimista asumisen järjestämistä. Näin ollen on keskeistä luoda

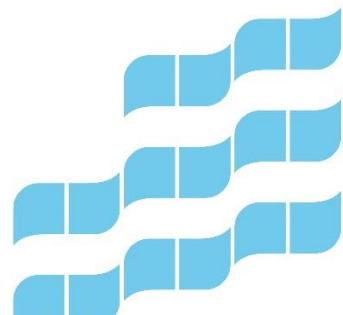

yhteistyörakenteet asumisen turvaamiseksi haavoittuvassa asemassa oleville sekä toimijoiden välisistä vastuista sopimiseksi. Asumisen turvaamisen mallin tulisi perustua näyttöön perustuvaan käytäntöön, ja mallissa suositellaan hahmoteltavaksi esimerkiksi asiakassegmentoinnin avulla tyypillisimmät asumisen kriisitilanteisiin liittyvät palvelutarpeet ja kehitettäisiin näihin tarpeisiin vastaavat palvelupolut. Malli toimisi siten asunnottomuuden ehkäisyn ja sen vähentämisen käytännöllisenä työkalupakkina. Yhteistyö haavoittuvassa asemassa olevien henkilöiden asumisen turvaamiseksi edistäisi perustavanlaatuisia oikeutta asuntoon ja ymmärrystä käytettävissä olevista vaihtoehdosta sekä tukisi vuokra-asuntotoimijoiden luottamusta siihen, etteivät he jää yksin mahdollisten asumisen ongelmien kanssa.

Kumppanuusmallin keskeinen voimavara on sen mahdollisuus tarkentaa eri toimijoiden välisen vastuun jakautumista sekä mahdollisuus vahvistaa keskinäistä luottamusta ja vuoropuhelua. Kumppanuusmalli onkin siis oikeastaan malli yhteisestä tekemisestä ja asunnottomuusilmiön kollektiivisesta omistajuudesta. Samaan aikaan, kun vuokra-asuntotoimijat ottavat rohkeasti vastuuta asuntojen tarjoamisesta asunnottomuustaisille tai asunnottomuuden uhatta oleville henkilöille ja jäsentävät tämän mahdollisuutena omalta osaltaan edistää sosiaalista oikeudenmukaisuutta yhteiskunnassa, kunta ja hyvinvointialue lieventävät vuokranantajien ottamaa riskiä järjestämällä asukkaan tarvitseman tuen suunnitelmallisesti ja tarvittaessa lisäksi reagoimalla nopeasti vuokranantajille mahdollisesti nousevaan huoleen asukkaan sosiaalisista olosuhteista ja tukevat asukkaan asumiskykyä ja -taitoja.

Johtopäätökset

Vaikka kansallisella tasolla lyhytaikainen asunnottomuus vähentyikin vuonna 2021, kasvoi pitkäaikaisasunnottomien henkilöiden määrä vuonna 2021 verrattuna vuoteen 2020. Tämä kehitys ei ole ainakaan vielä todennettavissa Tampereella. Kuitenkin vuoden 2021 asunnottomuusselvityksessä kävi ilmi, että ulkona, porrashuoneissa ja ensisuojuissa oleskelevien asunnottomien henkilöiden osuus on kasvanut myös Tampereella, joka osaltaan voi viestiä asunnottomuusongelman monimutkaistumisesta. Jotta voimme aktiivisesti estää asunnottomuuteen liittyvien sosiaalisten olosuhteiden kroonistumisen ja pyrkiä edistämään myös kaikista haavoittuvimmassa asemassa

olevien asunnottomien henkilöiden oikeuksien täysimääräistä toteutumista, on ratkaisevan tärkeää, ettei asunnottomuuskytymykseen suhtauduta pirstaleisesti, vaan ilmiötä ja siihen liittyviä ratkaisuehdotuksia tarkastellaan kokonaisuutena ja suhteessa toisiinsa. Tässä raportissa esitetyt ehdotukset ovat siten toisistaan erottamattomia ja toisistaan riippuvaisia.

Asunnottomuusongelman ratkaisu ei voi olla vain yhden toimijan käsissä, sillä asunnottoman henkilön omat keinot ja jaksaminen eivät välttämättä yksin riitä onnistuneeseen asumispolkuun, kunnat eivät enää useinkaan omista asuntoja eivätkä vuokranantajat voi tarjota henkilön palvelutarvetta vastaavaa psykososiaalista tukea. Sen sijaan asunnottomuuden kitkemiseksi tarvitaan koko yhteiskunnan sosiaalista omistajuutta. Tämä omistajuus koskettaa niin asunnottomia henkilöä itseänsä, sosiaali- ja terveyspalveluja, kunnan asuntotoimea ja muita kunnan itselleen ottamia sekä sille lailla asetettuja, hyvinvointia edistäviä palveluja, kansalaisyhteiskuntaa kuin vuokralle asuntoja tarjoavia tahoja. Toimijoiden on keskeistä yhteiskehittämisen orientaatioon perustuen pohtia yhdessä keinoja, joilla asunnottomuuden vähenemiseen voi vaikuttaa, ja näin vahvistaa asunnottomien ja asunnottomuuden uhatta olevien henkilöiden osallisuutta, asemaa yhteiskunnassa sekä heidän perustavanlaatuisten oikeuksiensa toteutumista.

